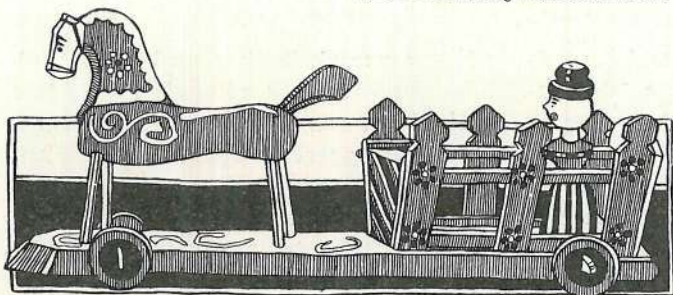

A GYERMEKJÁTÉKOKRÓL

SCHWEIGER UTÁN RAJZOLTA UNDI MARISKA.

A GYERMEKJÁTÉKOKRÓL.

 ENKI OLYAN ZAVARTALANUL nem tud örülni, mint a gyermek. Azt a festőművészetet, amit a képeskönyvekkel kap, azt a plasztikát, amit a játéktárgyakkal nyújtanak neki, minden kritika nélkül fogadja. Azt nézi csak, játszhatik-e vele és kész a szórakozása, örül neki, mulat vele.

Ez a kritikátlanság azonban a kicsinyekről átragad a nagyokra is; mikor gyermekeknek való ajándék beszerzésről van szó, eltörpül minden szempont a mellett a kérdés mellett, hogy „mi az ára?”

A legtöbb szülő azt hiszi, hogy csak a drága játék ér valamit. A gazdagok nem is mernek olcsót venni, a szegény meg bizonyos rezignációval pakolja fel a legközelebbi filléres bazár árúit, kikeresvén ott a legcifrábbakat. De a beszerzésnél egyiknek sincs szempontja, ami vezetné.

— A gyermek úgyszólván örül mindennek, — gondolja a meglepetést készítő — minek hát törni magát az embernek válogatás után.

— Nem úgy van ám, nagyságos asszonyom — veti rá erre, aki már a gyermek művészi neveléséről néhány okos szót hallott — a pedagógusok és pszichológusok régóta tudják, hogy a játéknak a gyermek fejlődésében mekkora a szerepe. A játék alapozza meg a lelket. Nem időtöltés, nem csupán szórakozás, mint a felnőtté, hanem szoktató a munkára; a gyermek foglalatossága nemcsak

gyönyörűség neki, hanem fejlesztője bimbozó lelkének, edzi összes emberi tulajdonságait, erőit és képességeit. A játék ismereteket ad neki, képzeteket kelt benne, fölkelte érdeklődését és megmozgatja a fantáziáját. Egy gyermekbarát azt figyelte

meg, hogy a gyermek „gondolata életet ad a játéknak, tulajdonságokkal ruházza föl, aszerint, amint a játék nyugtalan és kíváncsi kis elméjére milyen hatást tesz. Lelkének világát ezek a fából, ólomból, porcellánból készült alakok népesítik be, tulajdonságaikon tanul és aszerint igazodik egész csomó érzése, gondolata.” Márpedig a gyermeklélek benyomásai éppen nem olyan illanók, mint gondolni lehetne, erősen bevésődnek az elmébe, nagy nyomot hagynak a szívben, a memória átveszi és szinte csodálatos módon konzerválja őket.

Eszerint amit mi jónak ismerünk fel a gyermek jövőjének érdekében, azt kell foganatosítani. Ilyen a művészet is, melynek szeretete és megértése egész életen át állandó lelki gyönyörűségek forrása marad az embernek. Tudással és ismeretekkel úgyszólván eléggé el van halmozva a gyermek, az értelmi kiképzés mellett az érzés és képzelet a rövidebbet húzza. Az ötlet és a találékonyság pedig mindig többet ér, mint a sok adattudás.

A gyermek művészi nevelését illető figyelem nálunk is, mint általában a gyermek korával fordított sorrendben haladt előre. Először az iskola művészi oktatására gondoltak, majd kezdő lépéseket tettek a képeskönyvek megreformálására, végül pedig a gyermek első szórakoztatóinak, a játéktárgyaknak művészettel való alakítására is módot nyújtottak — az Iparművészeti Társulat pályázatával. A kereskedelemügyi miniszter által rendelkezésére álló alapról gyermekjáték tervezetekre tűzött ki díjat a Társulat s

ha már faliképek, új rajzoktatási rendszer, képeskönyvek fogadják a felcseperedett gyermeket, a kicsinek is legyen „magyaros, ízléses és ötletes“ játéka.

Ilyen kezdettel aztán meg lehet kedveltetni majd a szépet, a játék lesz a művészeti nevelés első és legjobb eszköze. Kérdés azonban, milyen úton lehet azokra szert tenni?

Lépine, Páris rendőrfőnöke, ezelőtt két évvel már buzgó kísérleteket tett, hogy a játéktárgyakat művészi objektummá változtassa. Felhívására Franciaország legjelesebb alkotó művészei szövetkeztek a játékgyárosokkal. Előzetesen pedig a kivitelre kerülő tárgyak fölött, Sardou elnöklete alatt, egy előkelő műbarátokból és pedagógusokból álló zsüri ítélkezett. S íme az eredmény mégis az volt, hogy a koszorúzott művek nem feleltek meg a célnak. Objets d'art-ok jöttek létre, amelyek jók voltak a nagyoknak, de nem a kicsinyeknek. Gerôme és művésztársaiknak kis szobrocskáival nem játszottak szívesen a gyermekek. A játék pedig elsősorban mégis csak a gyermekek számára készül.

Honnét kell hát a fiatal lelket megközelíteni?

Walter Crane budapesti időzése alkalmával szóbeszéd közben bepillantást engedett abba, hogy miként készíti ő csodálatosan kapós gyermek-képeskönyveit. Mikor fiai még kicsinyek voltak, térdére vette őket s amint mesélt nekik, avval egyidejűleg vázlatkönyvében egy-egy jelenetet is megérzékített számukra a meséből. A közvetlenségben, amikor a meseformát a gyermeki fantáziához közel hozta ugyanolyan közvetlen kifejezési nyelvre tett szert a rajzban is, nem volt túlzott, értelmetlen, felnőtt emberek számára való, mert hisz ellenőrül ott állott a két fiú s amit nem értettek, azt mindjárt ki is javították az atyjukkal. Így tanulta el Crane a naiv meseszerűség hangját s a gyermeki bűvös világ csapongó báját.

Ez tehát a jó módszer.

Ugyanígy a játékoknál is. A tervezés-

nél a gyermekeknek tetsző, az általuk készített vagy már elfogadott formákat kell alapul venni. Legideálisabb lenne, ha minden gyerek maga csinálná játékait s a műértő kéz csak vezetné ebben. A budapesti ethnográfiai múzeumban, a gyermekjáték-osztályban, meglepő példákat találunk arra, hogy maguk a kicsinyek mily találékonyak a saját szórakoztató tárgyaik fabrikálásában. A kukorica csutkára öltöztetett babák, a fából farigcsált holmik, egy kis kóccal, rongygyal egyszerű, de ötletes mechanizmussal típusául szolgálhatnak a legigazibb játékoknak. Amellett megvan a magakészített játéknál az az előny is, hogy a készítés közben öntudatos munkában gyönyörködhetik, amit csinált az szívéhez van növe, míg a készen kapott játékoknál nagyon sokszor felkel rombolási kedve. Érdeklődve várjuk a Gyermektanulmányi Bizottságnak jövő év nyarára tervezett kiállítását, amelynek egy osztályát épp ezek a gyermekek által készített játékok fogják képezni. A gyári áruval szemben az ethnográfia keretébe tartozó játéktárgyak is sok közösséget mutatnak a gyermeki lélekhez. A cölöpépítmény hulladékaik közt talált játék teheneckék tanuskodnak róla, hogy a történelem előtti időben az egyszerű szülők mily gyöngéd figyelemmel voltak gyermekeik iránt. A siámi tőzeg-játékok, a mexikói kis kanták meg (melyeket képekben is bemutatunk) már olyan művészi formákat mutatnak, melyeken a gyermek ízlése növekedhetik. Az pedig természetes, hogy a kelet legartisztikusabb népe — a japán — a legegyszerűbb papiros játékról sem hagyja el a művészetet.

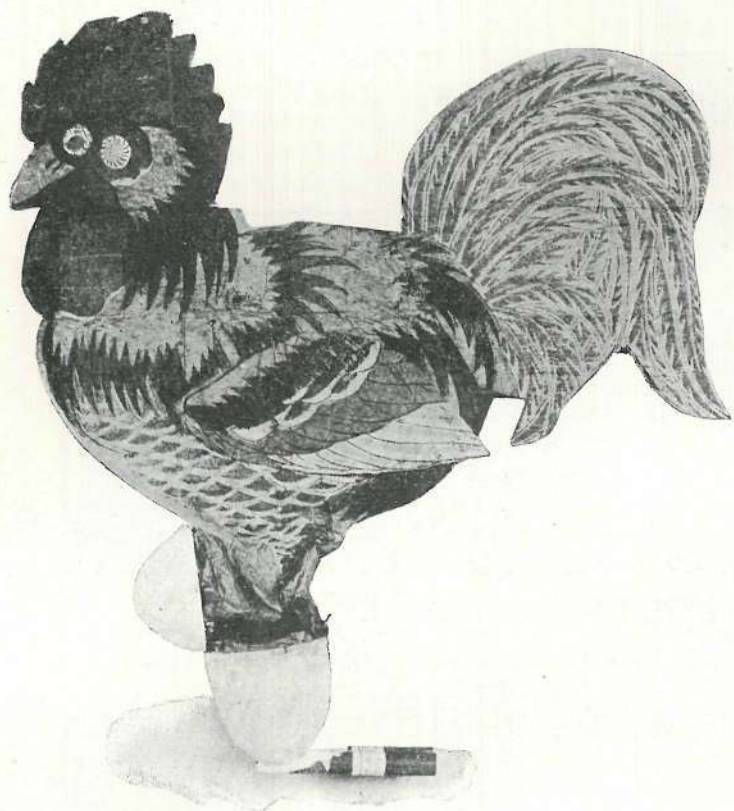
Ez azonban még nem azt jelenti, hogy a gyermektől és a néptől várjunk művészi tekintetben utasítást. Pláne, a gyermek, mint említettük, mindig kritikátlan s a művészet előtte csak üres fogalom. A tréfás Paprika Jancsi neki mindig előbbre való lesz Telcs legszebb terrakottájánál. Amit a gyermektől eltanulhatunk az csak az, hogy mi az a játékban, ami elsősorban

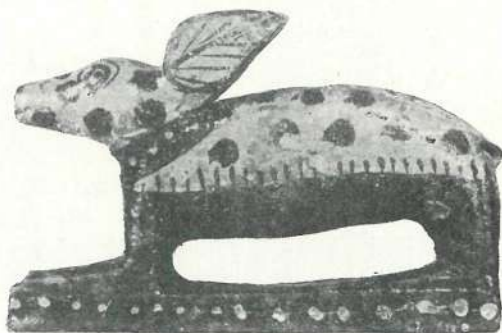
MAGYAR GYÁRI JÁTÉK.

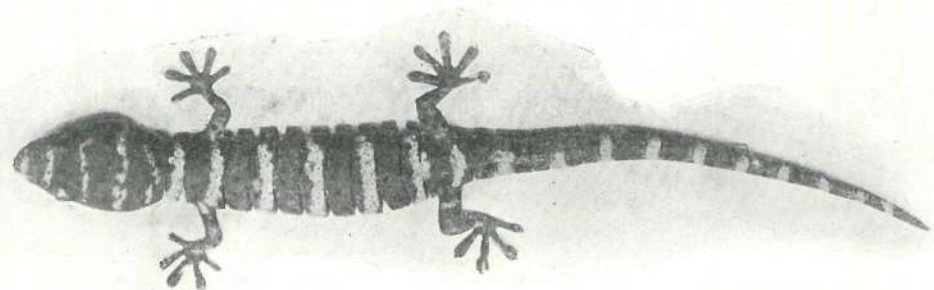
MEXIKÓI JÁTEKEDÉNYEK.

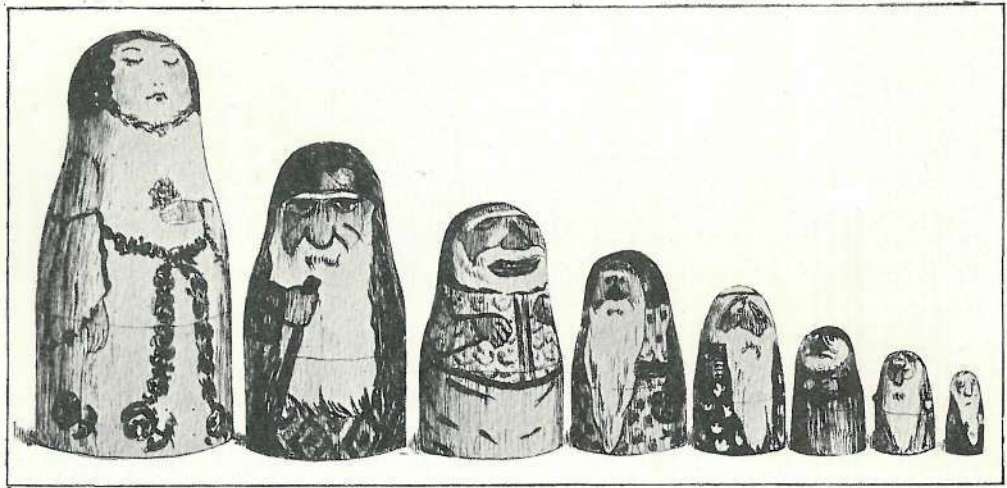

FELFÚJHATÓ JAPÁN PAPIRKAKAS.

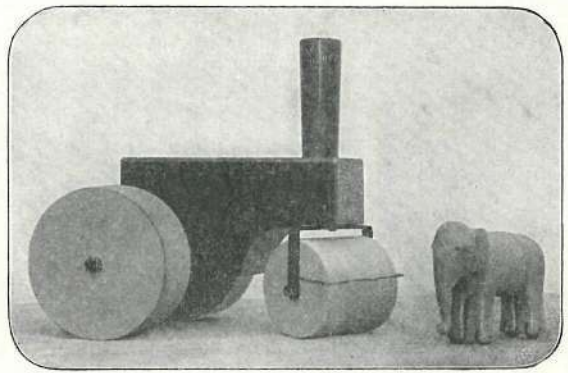
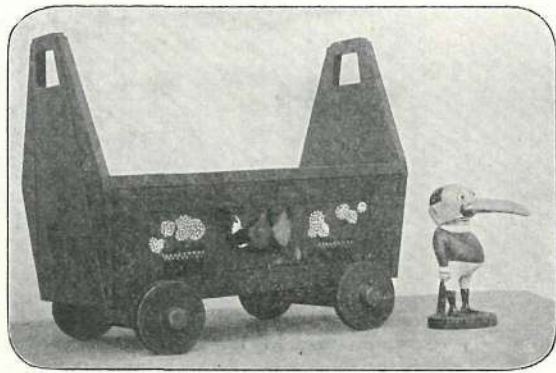

TÖZEGBŐL KÉSZÜLT SIAMI JÁTEKOK.
ELEFÁNT, NYÚL ÉS MOZGÓ GYÍK.

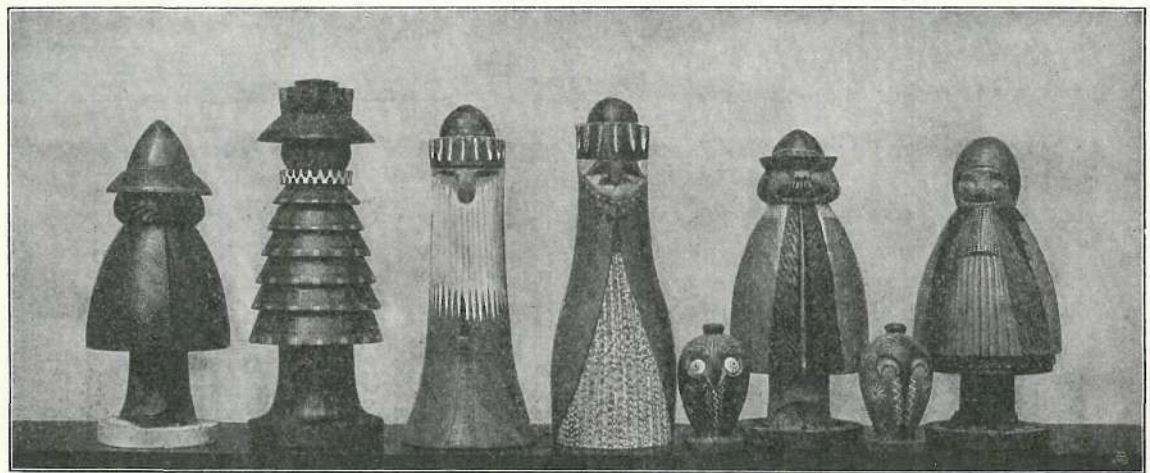

HÓFEHÉRKE ÉS A HÉT TÖRPE. ESZTERGÁLYOZOTT EGYMÁSBA TOLHATÓ FABÁBŰK.
TERVEZTE A. SALZMANN.

KOCSI, CSŐRŐS EMBER, UTCAHENGERELO ÉS ELEFÁNT. TERVEZTE E. KLEINHEMPEL.

ANDRI BÉCSI MŰVÉSZ ESZTERGÁLYOZOTT FIGURÁI.

érdekli, tetszését megnyeri. Mert akkor megkaptuk egyszermind a kiindulási pontot is. Ha felismertük, hogy a játék játék, amelylyel a gyermeket kell szórakoztatnunk s csak másodsorban célunk, hogy a szépre tanítsunk vele, — akkor már helyes alapon állunk. Különben pedig nem érünk el semmit a legszebb művészi alkotással sem, ha azt a gyermek hamar elunja.

Csak az csinálhat tehát jó játékot, aki szereti a gyermeket, megéri és el tud beszélgetni vele s — azonkívül művész is.

A játék tárgya igen különféle lehet. Majdnem oly korlátlan a szabadság e téren, mint a játék anyagánál. Kis ismerőseink telve vannak kíváncsisággal, ezerfelé érdeklődnek — ezt a körülményt nem szabad figyelmen kívül hagyni. A ló, a bábú, a pléhkatonák már kevés, a különböző alakzatok nagyobb tetszésre számíthatnak. A fejlődő emberke szerezni akar, krokodilust, törököt, elefántot, autómobil, utcahengerlő mozdonyt s általában olyant, amely kalandos fantáziáját jobban érinti.

Persze a játékban a vígát szereti legjobban. A kurta lábú daxli, amely ideoda csóválja a farkát amikor húzzák, igen mulatságos neki. A csőrös orrú pocakos bácsi nagyobb gaudiumot okoz, mint akár egy hófehérszárnyú szentimentális angyalka.

A forma tekintetében is megvannak a gyermeknek a maga speciális kívánásai. A felnőtt átlagember sok súlyt helyez a művészetnél a részletességre, a valóság pontos és aprólékos utánzására. Nem úgy a gyermek. Ez megelégszik a vonalak és foltok nyelvvel, a plasztikában pedig síkokba összefoglalt jellemzetességet vár. Csak a lényeges ismertetőjegyek kivonata kell neki, — ha annál többet kap, az csak zavarja. Főlöszleg ballaszt fantáziája szárnyalásánál a lényegesen kívül minden. Képzelve hozzá van szokva mindent az ő világába beállítani s a részleteket kiegészíteni. Neme megkeresztelnek minden babát, beszél-

nek hozzá s úgy bánnak vele, mintha élő volna? A kis székéből gyerekek közt könnyen lesz ló, a sétatálcából puska, a szivarosdobozból ágy vagy kocsi. Így egészítődik ki a legegyszerűbb játék is, sőt mennél egyszerűbb, annál több a hozzá fűzni való. A gyermek mindenhez hozzáragasztja fantasztikus tudását, jeleneteket s helyzeteket gondol a tárgyakhoz, amikre nagy ember csak ritkán képes. A katonához háborút fűz, a szerezsenhez afrikai kalandokat stb. Tehát formailag és színben a játékoknál csak épp az érthetőséget kívánja, további kiegészítésében a gyermeki képzelet nagy örömét leli.

A formán kívül a mozgás és hang is lényeges része a játékszernek. Már a csecsemő játéka a csörgő és kereplő is egyszerű kézmozdulatokat vált át hangra. Általában egyszerű okból komplikált eredményt létrehozni, ez a játék mehanikájának fő elve. Aki a gyermeki lelket ismeri, az itt is az egyszerűsége fog törekedni, mint a formánál. Kerüli a rúgók és óraszerkezeteket, amelyek csodálatot kelthetnek ugyan, de mivel a játszó személyének beavatkozását fölöszlegessé teszik, hamar unalmassá válnak. A gyermek részt akar venni mindenben, ura akar lenni a játéknak, nem szolgálja. Úgyhogy bátran mondhatjuk, hogy az egyszerű formák és az egyszerű szerkezetek, — tehát az olcsó játékok — szórakoztatják legtartósabban a gyermeket.

Ilyenformán lehet körülhatárolni azokat a föltételeket, amelyeket a játéktól legkiváltképpen iparművészeti szempontból megkövetelhetünk. Így lesz a szép játékból luxustárgy helyett jó és hasznos játék: a nemzeti kultúra első katonája. Mindenki előtt tisztán állhat ezek után, hogy mily hatalmas nevelő eszköz fölözt rendelkezik a tervező művész, a gyáros, — de legfőképpen a játékvasárló szülő.

Czakó Elemér.

